

CHỦ ĐỘNG PHÒNG CHÁY CHỮA CHÁY TẠI HỘ GIA ĐÌNH TRONG MÙA VỤ LAN: ĐỪNG ĐỂ 'BẢO HIẾU' THÀNH 'BẢO HỌA'

Đại úy VŨ XUÂN HÙNG

Khoa Phòng cháy, Trường Đại học PCCC

* Tác giả liên hệ: Vũ Xuân Hùng (Email: hungvut34@gmail.com)

Tóm tắt: Lễ Vu Lan báo hiếu hằng năm là dịp để con cháu bày tỏ lòng tri ân đối với cha mẹ và tổ tiên. Tuy nhiên, các hoạt động tâm linh trong dịp này, đặc biệt là việc thắp hương, đốt vàng mã và sử dụng điện trang trí bàn thờ tại các hộ gia đình tiềm ẩn nguy cơ cháy vô cùng nghiêm trọng. Bài báo tiến hành phân tích thực trạng, đặc điểm nguy hiểm cháy và đề xuất các giải pháp kỹ thuật nhằm tăng cường bảo đảm an toàn phòng cháy, chữa cháy (PCCC) trước nguy cơ cháy tăng cao tại hộ gia đình trong dịp lễ này.

Từ khoá: hộ gia đình, phòng cháy, chữa cháy, cháy, Vu Lan.

Abstract: The annual Vu Lan Festival is an occasion for descendants to express gratitude and filial piety toward their parents and ancestors. However, spiritual practices during this period, especially incense burning, votive paper burning, and the use of electrical altar decorations in households, pose significant fire hazards. This article analyzes the fire risk characteristics and proposes several technical solutions to enhance fire safety in response to the heightened risk of fire during the festival.

Keywords: household, fire prevention and fighting, fire, Vu Lan.

1. Đặt vấn đề

Lễ Vu Lan báo hiếu, diễn ra vào ngày Rằm tháng 7 âm lịch hằng năm, là một trong những ngày lễ trọng đại và có ý nghĩa sâu sắc nhất trong văn hóa tín ngưỡng của người Việt Nam. Trong tâm thức người Việt, Lễ Vu Lan không chỉ là dịp để con cháu thể hiện lòng biết ơn, tri ân công lao sinh thành và dưỡng dục của cha mẹ, mà còn là thời điểm để tưởng nhớ tổ tiên, những người đã khuất, qua đó củng cố và lan tỏa đạo hiếu, một trong những giá trị cốt lõi làm nên bản sắc văn hóa dân tộc. Tuy nhiên, các hoạt động tín ngưỡng đặc thù trong dịp này bao gồm việc thắp hương liên tục, sử dụng ngọn lửa trần (nến, đèn dầu...) và đặc biệt là tập tục hóa vàng mã với số lượng lớn lại tiềm ẩn những hiểm họa hỏa hoạn vô cùng nghiêm trọng cho các hộ gia đình.

Theo thống kê của Cục Cảnh sát Phòng cháy chữa cháy và cứu nạn, cứu hộ (PCCC&CNCH) (Bộ Công an), tình hình cháy, nổ toàn quốc năm 2025 ghi nhận những biến động mang tính quy luật rõ rệt qua từng tháng. Nếu như hai giai đoạn giáp Tết Nguyên đán (tháng 01 với 375 vụ) và cao điểm lễ hội đầu năm (tháng 02 với 338 vụ) có số vụ cháy cao do thời tiết hanh khô và mật độ lễ hội dày đặc, thì các tháng giữa năm số vụ hỏa hoạn có xu hướng giảm sâu, đạt mức thấp nhất năm vào tháng 7 với chỉ 213 vụ. Tuy nhiên, ngay khi bước vào tháng 8, thời điểm khởi đầu tháng 7 âm lịch (bắt đầu từ ngày 23/8/2025), số vụ cháy cả nước lập tức bùng phát mạnh mẽ lên 269 vụ (tăng tới 26,3% so với tháng trước). Xu hướng này tiếp tục kéo dài sang tháng 9 với 255 vụ cháy, tháng diễn ra ngày chính lễ Vu Lan (Rằm tháng 7 rơi vào thứ Bảy ngày 06/9/2025).

Sự gia tăng đột biến của hỏa hoạn trong tháng 8 và tháng 9 xảy ra bất chấp việc thời tiết giai đoạn này đã qua đỉnh điểm nắng nóng gay gắt của mùa hè như tháng 4 (297 vụ) và tháng 5 (265 vụ). Điều này minh chứng rõ ràng rằng, ngoài nguyên nhân sự cố thiết bị điện do làm mát, sự gia tăng của nguồn lửa trần từ thấp hương và hóa vàng mã chính là nhân tố quyết định tạo nên "đỉnh hỏa hoạn Vu Lan" dị biệt. Ngay khi mùa lễ kết thúc, số vụ cháy lập tức hạ nhiệt rõ rệt trong tháng 10 (209 vụ) và duy trì ở mức thấp trong tháng 11 (211 vụ), trước khi tăng trở lại vào tháng 12 (287 vụ) do cao điểm sản xuất, tích trữ hàng hóa cuối năm.

Đáng chú ý, số liệu thống kê tháng 9 năm 2025 ghi nhận tỷ lệ hỏa hoạn tại loại hình nhà ở hộ gia đình và nhà kết hợp sản xuất, kinh doanh chiếm tới 40,8% tổng số vụ cháy (đạt 57/255 vụ) [4]. Sự tập trung hỏa hoạn tại không gian sống gia đình phản ánh trực tiếp tính chất phân tán, nhỏ lẻ của các nghi lễ Vu Lan được thực hiện tại từng ban thờ gia tiên.

Thực tế đã ghi nhận nhiều vụ hỏa hoạn gây thiệt hại lớn về tài sản và thậm chí cả tính mạng con người, mà nguyên nhân xuất phát từ sự bất cẩn trong việc đốt vàng mã hoặc thấp hương. Vào hồi 11 giờ 30 phút ngày 09/8/2022 (nhằm ngày 12 tháng 7 âm lịch), một số người dân ở phố Hoàng Đạo Thành, Hà Nội hốt hoảng khi phát hiện lửa và khói bốc ra từ ngôi nhà 4 tầng, ở số 203 - 204 A3. Vào thời điểm này, trong nhà có 02 cháu nhỏ đã kịp thời thoát ra ngoài an toàn. Nguyên nhân được xác định là do chủ nhà hóa vàng nhưng quên đồ tàn, lửa đã bén sang các vật liệu khác gây cháy. Một vụ cháy khác xảy ra vào chiều ngày 01/9/2023 (tức ngày 17 tháng 7 âm lịch), ngôi nhà hai tầng ở ngõ 82, đường Vũ Chí Thắng. TP Hải Phòng xảy ra hỏa hoạn nghiêm trọng do đốt vàng mã. Theo lực lượng chức năng, lửa bắt nguồn từ tầng hai (khu vực sân thượng) của ngôi nhà và nhanh chóng lan xuống dưới. Rất may vụ cháy không gây thiệt hại về người nhưng ngôi nhà 02 tầng đã bị thiêu rụi. Đặc biệt nghiêm trọng là vụ cháy xảy ra ngày 08/9/2025 (tức ngày 17 tháng 7 âm lịch) tại xã Hòa Lạc, tỉnh An Giang, ngọn lửa phát sinh từ ban thờ do gia chủ thấp hương thờ cúng dịp Rằm tháng 7 không người trông

coi đã thiêu rụi hoàn toàn 03 căn nhà liền kề và làm hư hỏng nặng 01 căn nhà khác.

2. Đặc điểm nguy hiểm cháy và nguyên nhân gây cháy tại hộ gia đình xảy ra trong dịp Lễ Vu Lan

Về chất cháy: Trong môi trường sinh hoạt của hộ gia đình luôn tồn chứa một khối lượng chất cháy cực kỳ đa dạng và có mật độ cao như vải vóc (quần áo, chăn màn), nhựa (đồ dùng gia đình, vỏ thiết bị điện), gỗ của các cấu kiện nội thất và ban thờ, xăng dầu trong các phương tiện giao thông và khí đốt hóa lỏng (gas). Điểm dị biệt lớn nhất trong mùa Vu Lan là sự gia tăng đột biến về số lượng và khối lượng chất cháy dễ bắt lửa từ giấy tiền và các loại đồ mã. Với quan niệm sai lệch "trần sao âm vậy", nhiều gia đình chuẩn bị lượng vàng mã khổng lồ với kích thước lớn mô phỏng biệt thự, siêu xe, đồ công nghệ. Cấu trúc của các vật phẩm này thường sử dụng hệ khung tre, gỗ mảnh sấy khô làm xương chịu lực, bọc ngoài bằng giấy cứng dễ cháy và phủ các lớp sơn màu tổng hợp. Khi gặp nhiệt, các chất liệu này bắt cháy cực nhanh, tạo ra ngọn lửa lớn tỏa nhiều nhiệt lượng, đồng thời quá trình phân hủy nhiệt lớp sơn và keo dán sẽ giải phóng ra lượng khói độc đậm đặc vô cùng nguy hiểm.

Về nguồn nhiệt: Tại các hộ gia đình luôn hiện hữu nhiều nguồn nhiệt khác nhau từ ngọn lửa trần sử dụng trong đun nấu, dâng hương thờ cúng, năng lượng nhiệt nung nóng từ các thiết bị tiêu thụ điện công suất lớn hoặc sự cố hệ thống, thiết bị điện. Trong mùa lễ Vu Lan, tần suất và mật độ xuất hiện của các nguồn lửa trần tăng vọt. Đèn nén hương (nhang) khi cháy âm ỉ tuy không tạo ra ngọn lửa trần ngay lập tức nhưng duy trì mức nhiệt năng tích tụ rất cao từ 700°C đến 800°C. Ngọn lửa trần từ nến (đèn cầy) có nhiệt độ vùng nóng nhất dao động từ 1000°C đến 1400°C. Ngoài ra, ban thờ gia đình thường đầu nối thêm nhiều thiết bị điện trang trí (đèn LED dây, đèn hào quang, nến điện) hoạt động liên tục nhiều ngày, tạo ra nguồn nhiệt tiềm ẩn do ngắn mạch hoặc điện trở tiếp xúc. Sự tập trung của các nguồn nhiệt này ngay sát ban thờ, nơi tập trung nhiều chất cháy, chính là yếu tố dễ gây cháy, cháy lan, cháy lớn.

Về khả năng cháy lan: Không gian nhà ở tại các đô thị lớn thường có diện tích nhỏ hẹp, chật chội, các

ngôi nhà ống liền kề san sát nhau khiến đám cháy khi khởi phát rất dễ dàng bùng phát dữ dội và lan sang các khu vực lân cận. Khả năng cháy lan trong dịp Vu Lan được đẩy nhanh bởi ba cơ chế truyền nhiệt chính: dẫn nhiệt trực tiếp qua ban thờ gỗ, đối lưu khí nóng mang theo tàn tro nóng đỏ bay tự do và đặc biệt là hiện tượng bức xạ nhiệt từ các đám cháy vàng mã kích thước lớn. Đám cháy vàng mã ngoài trời hoặc trong thùng hóa vàng tự phát có thể đạt nhiệt độ vùng cháy từ 800°C đến 1000°C (tương ứng với 1073K đến 1273K). Theo định luật truyền nhiệt bức xạ Stefan-Boltzmann, cường độ dòng nhiệt bức xạ, nhiệt dùng cho nung nóng, được xác định bằng công thức:

$$q_{bx} = \varepsilon \cdot \sigma \cdot (T_{nl}^4 - T_0^4)$$

Ở đây: q_{bx} - Cường độ dòng nhiệt bức xạ, kW/m²;

ε - Độ đen của vật thể (ngọn lửa);

σ - Hằng số Stefan-Boltzmann;

T_{nl} - Nhiệt độ của vật thể (ngọn lửa), K;

T_0 - Nhiệt độ môi trường, K.

Do nhiệt độ tăng lũy thừa bậc bốn (T_{nl}^4), lượng bức xạ nhiệt tỏa ra từ một đồng vàng mã lớn đang cháy là cực kỳ khổng lồ. Chỉ cần đặt đồng vàng mã đang cháy gần các chất dễ cháy khác (như rèm cửa, quần áo phơi ở ban công, thiết bị nhựa), bức xạ nhiệt nung nóng mạnh mẽ sẽ khiến các vật liệu xung quanh tự bốc cháy mà không cần có sự tiếp xúc trực tiếp với ngọn lửa trần hay tàn lửa.

Một số hoạt động truyền thống trong mùa Vu Lan, dù mang ý nghĩa cao đẹp, lại tiềm ẩn nhiều nguy cơ cháy nổ nếu không được kiểm soát chặt chẽ. Một số nguyên nhân cháy xảy ra tại các hộ gia đình có thể kể đến như:

Cháy do sơ xuất trong thắp hương thờ cúng: Việc thắp hương thờ cúng không có người trông coi, sử dụng nến không có chân đế chống cháy hoặc đặt sát ban thờ gỗ, các vật dụng trang trí dễ cháy là nguyên nhân hàng đầu gây cháy ban thờ. Khi người dân cắm quá nhiều chân hương vào cùng một bát hương cũ trong những ngày cao điểm Vu Lan, các gốc chân hương bằng tre khô xếp san sát nhau tạo thành cấu trúc chất cháy xóp. Quá trình cháy âm ỉ của nến hương mới truyền nhiệt lượng liên tục xuống gốc bát hương. Sự tích tụ nhiệt vượt quá giới hạn tự bốc cháy của tre khô (khoảng 250°C đến 300°C) sẽ gây ra hiện

tượng bùng cháy chân hương (bát hương hóa dương) thành ngọn lửa trần bùng phát mạnh mẽ. Đồng thời, tàn hương nóng đỏ rơi tự do xuống mâm cúng xếp đầy giấy vàng mã đặt sát bát hương cũng là tác nhân gây cháy lan phổ biến.

Cháy do ngọn lửa trần (nến, đèn cầy...): Nhiệt độ tại vùng nóng nhất của ngọn lửa nến dao động từ 1000°C đến 1400°C. Nến khi cháy sẽ sinh nhiệt làm nóng chảy sáp, nếu chân đế nến làm bằng vật liệu dễ cháy (như gỗ hoặc nhựa mỏng) hoặc đặt không vững chắc, sáp nóng chảy kết hợp ngọn lửa có thể đổ sập xuống bề mặt ban thờ gây cháy.

Cháy do sơ xuất khi đốt vàng mã: Hành vi đốt vàng mã tùy tiện sát các vật liệu dễ cháy, đốt trên ban công hẹp, trong cầu thang bộ chung cư hay hóa vàng mã không sử dụng các thùng chứa chuyên dụng bằng vật liệu không cháy có nắp đậy là nguyên nhân phổ biến gây hỏa hoạn lan rộng. Sau khi đốt xong, nhiều gia chủ chủ quan không dập tắt hoàn toàn tàn tro bằng nước. Các mảnh tro nóng vẫn tồn tại lượng nhiệt ẩn tích tụ bên trong gặp gió thổi mạnh sẽ bùng cháy trở lại, bay tự do bén vào các vật liệu dễ cháy xung quanh....

Cháy do sử dụng điện và sự cố về điện: Mùa Vu Lan rơi vào thời điểm nắng nóng kéo dài, phụ tải điện sinh hoạt của các hộ gia đình luôn hoạt động trong tình trạng cận tải do các thiết bị làm mát chạy liên tục. Trong bối cảnh đó, ban thờ gia đình lại thường được đầu nối thêm nhiều thiết bị điện trang trí (đèn LED dây, đèn hào quang xoay, nến điện tử). Các thiết bị này phần lớn là hàng kém chất lượng, sử dụng dây dẫn có tiết diện nhỏ không đạt tiêu chuẩn an toàn, được câu móc thủ công bằng băng keo thông thường mà không có thiết bị đóng ngắt bảo vệ (Aptomat/cầu chì) riêng biệt. Hoạt động liên tục nhiều ngày sinh nhiệt lớn làm nóng chảy vỏ cách điện dẫn đến đoản mạch. Các hạt kim loại nóng chảy ở nhiệt độ trên 1000°C bắn ra xung quanh rơi trúng vào giấy tiền, vải phủ ban thờ xếp phía dưới và gây cháy....

3. Một số biện pháp tăng cường an toàn phòng cháy chữa cháy

Để tăng cường hiệu quả công tác PCCC tại hộ gia đình trong mùa Vu Lan báo hiếu, các hộ gia đình cần thực hiện tốt các biện pháp sau:

Một là, chủ hộ gia đình cần nâng cao ý thức trách nhiệm trong việc duy trì các điều kiện an toàn về PCCC; tuyên truyền, đơn đốc nhắc nhở thành viên khác trong gia đình thực hiện pháp luật về PCCC; thường xuyên tự kiểm tra, phát hiện và khắc phục kịp thời nguy cơ gây cháy, nổ, tai nạn, sự cố.

Hai là, quản lý chặt chẽ ngọn lửa trần khi thắp hương, thờ cúng: ban thờ cúng phải được làm bằng vật liệu không cháy hoặc khó cháy hoặc phải được trang bị các tấm vách ngăn chống cháy lan sang các khu vực xung quanh; đèn dầu, nến, lư hương phải được đặt chắc chắn trên các đế đỡ bằng vật liệu không cháy (như: gốm, sứ, kim loại), cách xa các vật dụng dễ cháy trên ban thờ ít nhất 0,5m; phải có người trông coi trực tiếp trong suốt quá trình thắp hương, đốt nến. Tuyệt đối không thắp hương vòng qua đêm hoặc đi ra khỏi nhà khi hương trên ban thờ chưa tắt hoàn toàn; Thực hiện việc rút tĩa chân nhang định kỳ, không để bát hương tích tụ quá nhiều chân hương khô.

Ba là, việc đốt vàng mã phải an toàn, đúng nơi quy định: việc đốt vàng mã phải tránh xa các khu vực có chứa chất dễ cháy, rèm cửa, phương tiện giao thông hoặc các thiết bị điện. Tuyệt đối không đốt vàng mã tại các khu vực cấm sử dụng ngọn lửa trần như ban công chung cư, hành lang tập thể, trong cầu thang bộ hoặc sát các cột điện, trạm biến áp; phải sử dụng các thùng chứa chuyên dụng làm bằng vật liệu không cháy hoặc khó cháy có nắp đậy kín (như: thùng sắt, inox, lư đồng, bể xây gạch) để ngăn ngừa tàn lửa bay tự do ra môi trường xung quanh. Trong quá trình đốt vàng mã phải có người trông coi liên tục. Sau khi vàng mã cháy hết, bắt buộc phải chờ tro nguội hẳn hoặc dùng nước vẩy lên tro để dập tắt hoàn toàn các tàn lửa ẩn sâu trước khi đem đổ tro. Hạn chế tối đa việc đốt các loại vàng mã có khối lượng và kích thước quá lớn cùng một lúc để tránh tạo ra dòng bức xạ nhiệt vượt ngưỡng an toàn.

Bốn là, bảo đảm an toàn hệ thống điện ban thờ và trang bị phương tiện tại chỗ: không tự ý câu móc, đấu nối thêm các thiết bị điện trang trí ban thờ một cách tùy tiện. Toàn bộ hệ thống điện phục vụ thờ cúng phải sử dụng dây dẫn bảo đảm tiêu chuẩn an toàn kỹ thuật, các mối nối phải được bọc cách điện chắc chắn

và phải lắp đặt thiết bị đóng ngắt bảo vệ (Aptomat/cầu chì) riêng biệt; thường xuyên tự kiểm tra hệ thống điện sinh hoạt gia đình, kịp thời phát hiện các dấu hiệu sự cố điện để sửa chữa. Khi không có nhu cầu sử dụng hoặc đi vắng, phải ngắt bớt các thiết bị không cần thiết để giảm tải cho hệ thống.

Năm là, chủ động trang bị tối thiểu một bình chữa cháy xách tay tại khu vực sinh hoạt của gia đình, gần ban thờ để sẵn sàng dập tắt các đám cháy ngay khi vừa mới khởi phát. Tham gia tích cực các lớp phổ biến kiến thức, kỹ năng PCCC và các mô hình an toàn tại địa phương như “Tổ liên gia an toàn PCCC” để kịp thời phối hợp xử lý các tình huống cháy nổ khẩn cấp.

Lễ Vu Lan báo hiếu không chỉ là một nghi lễ tâm linh mà còn là dịp để mỗi người thể hiện tình cảm, lòng biết ơn với đấng sinh thành và gia tiên. Tuy nhiên, những nghi lễ thiếu an toàn có thể biến thành thảm họa nếu không có biện pháp phòng ngừa hợp lý. Việc tăng cường các biện pháp đảm bảo an toàn PCCC nhằm giảm thiểu đáng kể nguy cơ cháy nổ trong mùa Vu Lan báo hiếu, bảo vệ tính mạng, tài sản và các giá trị văn hóa truyền thống, đó chính là biểu hiện thực tế nhất của lòng hiếu thảo đối với cha mẹ, gia đình và cộng đồng. ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Quốc hội (2024), *Luật Phòng cháy, chữa cháy và cứu nạn, cứu hộ*, Hà Nội.
2. Lê Quang Hải (2016), *Tập bài giảng Những vấn đề cơ bản về an toàn cháy*, In tại Trung tâm Lưu trữ và Thư viện – Trường Đại học PCCC, Hà Nội.
3. Lê Quang Hải (2017), *Giáo trình phòng cháy thiết bị điện*, Nxb Giao thông vận tải, Hà Nội.
4. <https://canhsatpccc.gov.vn/vi/news/thong-cao-bao-chi>.